

פרשת מסעי

המסע לתכלית - פרשת מסעי לאור הקבלה

הצצה אל פרשת השבוע, אל תוכנית ההשגחה האלוקית אשר סובבה את בני ישראל ארבעים שנה במדבר על מנת לברר את הניצוצות שנפלו שם.

קורות הפרשה

הפרשה המסיימת את חומש 'במדבר' פותחת במילים, "אֵלֶּה מַסְעֵי בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל". ראשי התיבות של המילים "מסעי בני" הן מ"ב, ותחילת הפרשה מתעדת את מ"ב המסעות שעשו בני ישראל במדבר מאז צאתם מארץ מצרים ועד כניסתם לארץ ישראל.

לאחר מכן, משה מקבל את הציווי לומר לבני ישראל שכאשר יכנסו לארץ, יורישו את כל יושבי הארץ מפניהם, ויאבדו את כל העבודה הזרה שלהם. כל שבט יתנחל בנחלה שקיבל על פי הגורל שנפל לו. אז מוזכרים גבולות הארץ אותה הם יורשים ומוזכרים שמות המנהיגים שינהיגו אותם בכיבוש והנחלת הארץ. ציווי נוסף הוא על נתינת ערים מיוחדות ללוויים שאין להם נחלה בישראל והקמת שש ערי מקלט שאליהן יוכל לנוס כל הרוצח בשגגה. כתובים גם דינים שונים של כל הרוצח נפש בישראל. סיום הפרשה בכך ששבט מנשה מבקש כי בנותיו של צלפחד שזכו בירושת נחלתו, לא יתחתנו עם שבט אחר על מנת שנחלת אביהם תישאר עם שבט מנשה. בקשתם מתקבלת וחוקה יוצאת שנחלות לא תעבור משבט לשבט. חומש 'במדבר' מסיים במילים, "אֵלֶּה הַמְצֻזוֹת וְהַמְשָׁפְטִים, אֲשֶׁר אָצָה ה' בְּיַד-מֹשֶׁה--אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: בְּעֶרְבַת מוֹאָב, עַל-יַרְדֵּן יַרְחוֹ".

מ"ב מסעות

כבר למדנו שבני ישראל נענשו בחטא המרגלים שיצטרכו לחכות ארבעים שנה במדבר עד מותם של כל הדור שיצא ממצרים. אבל, מה פשר ארבעים ושתיים המסעות שעשו, הרי לא חיפשו מים ולחם, או מקום טוב יותר לזרוע, לחרוש ולקצור. הכל היה להם מן המוכן. אם כן, מדוע היו צריכים להיטלטל ארבעים ושתיים פעמים לפני כניסתם לארץ, הלא היו יכולים פשוט לחנות במקום אחד, עד הגיע זמן כניסתם לארץ. אלא, שההשגחה דאגה שיסעו ארבעים ושתיים מסעות.

מובן שהתורה היא נצחית ואינה סיפורים בעלמא על מה שקרה לאבותינו במדבר. תורה מלשון הוראה. הוראת דרך כללית כיצד עם ישראל נוהג בכל הדורות והוראת דרך פרטית לכל אדם, כיצד עליו לנהוג בחייו ומה המהלכים בנפש אותם הוא חייב לעבור על מנת להגיע לתכלית, להזדכך ולהיטהר בעבודתו הרוחנית עד החזרה לדבקות שלימה עם האור.

המסעות שלנו

ראשית נתבונן בדבריו הקדושים של ה"בעל שם טוב". הוא אומר, "כל המ"ב מסעות, הם אצל כל אדם מיום היוולדו, עד שובו אל עולמו. להבין זה, כי מיום הלידה והוצאתו מרחם אמו, בחינת יציאת מצרים כנודע". דרך החסידות היא קודם כל להאיר לאדם שיראה כי כל הכתוב בתורה קשור ישירות אל נפשו ומהלך חייו. מ"ב המסעות הן תבנית המהלכים שעובר כל אדם במשך כל ימי חייו.

ידוע כי אותו מהלך שקרה בתחילת הבריאה, קורה לכל נשמה, כל פעם מחדש. בתחילה היה אור אינסוף ממלא כל המציאות, זהו מצב העובר במעי אימו, כשנר דלוק על ראשו ומראים לו מקצה העולם ועד סופו, מלמדים אותו את כל התורה כולה. לאחר מכן, היה צמצום של אותו אור, התינוק יוצא אל העולם הזה ועולם התודעה שלו צר כעולמה של נמלה. היציאה מבטן אימו, הצירים, המעבר במקום הצר, מרמז על יציאת מצרים ועל תחילת מ"ב המסעות הפרטיים שלו. כפי שממשיך ה"בעל שם טוב", "אחר כך נוסע ממסע למסע עד בואו לארץ החיים העליונה". כל אחד מאתנו נוסע את מסעותיו ממש כפי שעם ישראל נסע את המסעות הכתובים בפרשה ובסיום המסעות, הגיעו אל ארץ ישראל. כך האדם צריך לדאוג ולראות שבסוף מסעותיו יגיע אל העולם הבא, אל הארץ הטובה, חזרה אל שורש נשמתו. מסיים ה"בעל

פרשת מסעי

שם טוב", "בודאי נכתבו המסעות בתורה, להורות הדרך הישר לאיש הישראלי, לידע הדרך הישר אשר ילך בו כל ימי חייו" (בעש"ט על התורה).

אולם הפלא הוא שהמסעות הללו לא פועלים רק באופן פרטי, אלא גם עם ישראל ככללות עובר את המסעות האלה שוב, לאחר שיורש את הארץ. כפי שזה רמז בפתחת הפרשה, "אֵלֶּה מַסְעֵי בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל" - ר"ת של ארבע הגלויות - אדום, מדי, בבל, יון (נחל קדומים). ננסה להיכנס קצת לעומק התכלית הרוחנית של התבנית הזאת של ארבעים ושתיים מסעות שחוזרים על עצמם.

שם מ"ב

הקבלה מלמדת אותנו על שם מ"ב, השם המעלה. שם קדוש המורכב מארבעים ושתיים אותיות ומוכר לרובנו בתפילת 'אנא בכח'. תפילה זו תוקנה אחרי חורבן הבית, ע"י התנא ר' נחמיה בן הקנא. ר' נחמיה הצפין את אותו שם קדוש בתפילה פשוטה של שבע שורות בנות שש מילים כל אחת, סה"כ מ"ב תיבות, כשהשם הקדוש מוצפן בראשי התיבות כמובן.

אבל זה לא המקום היחידי בתפילה שבו מוצפן שם מ"ב. הפרשייה הראשונה של קריאת 'שמע ישראל', 'ואהבת', היא בת ארבעים ושתיים מילים, כנגד מ"ב אותיות של השם הקדוש. גם בקדיש, כשאנו חוזרים ואומרים, 'וישתבח, ויתפאר, ויתרם, ויתנשא, ויתהדר, ויתעלה, ויתהלל', אלה הן שבע מילים בנות שש אותיות, כנגד מ"ב אותיות של שם המעלה. אלה רק שתי דוגמאות, אבל השם הזה שהוא מפתח לעליה רוחנית, מוצפן בעוד מקומות בתפילה הידועים ליודעי הסוד.

הרב שליט"א אומר, השם הזה בא לתקן את כל הקלקולים שהיה בזמן המלכים שמלכו באדום המוזכרים בספר בראשית והמגלים לנו רבים מסודות הבריאה. המלך השמיני שמוזכר שם, מלך הדר, הוא כבר שלם והוא מתקן את כולם. בקצרה, המלכים המוזכרים שם מרמזים על ענינים גבוהים בקבלה. אלה העולמות שנחרבו, עד שנברא העולם הזה. כל מלך אמר 'אני אמלוך' - ללא שיתוף עם הכלל ובהנהגה של שליטה אנוכית. הדבר גרם לשבירה של העולמות ומהשבירה הזאת נפלו ניצוצות האור אל מעמקי הקליפות של העולם הזה.

בירור ניצוצות

התפקיד שלנו בבריאה, מסביר הרב שליט"א, הוא להעלות את הניצוצות חזרה אל שורשם. אולם, בשבירת הכלים נפלו ניצוצות גם במקומות שהס"א תפסה כל כך חזק, בלי שתהיה אפשרות להיכנס לשם. זה המדבר, "הַגְּדֹל וְהַנּוֹכָא, בְּחֹשׁ שְׁרָף וְעֶקֶב, וְצִמְאוֹן, אֲשֶׁר אֵין-מַיִם" (דברים ח' ט"ו). מקום שאין בו לחלוחית של קדושה. לשם כך הביא הקב"ה את ישראל שיעשו מ"ב מסעות כנגד השם של 'אנא בכח', שזה מעלה את הניצוצות ומתקן את כל המקומות שצריך לתקן, להוציא בלעם מפייהם, להוציא יקר מזולל. התפקיד של המסעות זה להוציא את הניצוצות משבי הקליפות. רק עם ישראל בשלמותו, שישים ריבו נשמות המאוגדות תחת הנהגתו של משה רבנו, יכלו לעשות את המלאכה של הוצאת אותם ניצוצות מהשבי העמוק ביותר. בשביל המלאכה הזאת צריך שלמות ואין שלמות גדולה יותר ממה שהתגלתה באותו דור.

אולם אמרנו שבמילים הראשונות של הפרשה רמזות גם ארבע הגלויות שעם ישראל עבר אחרי כן. התפקיד של הגלויות היה להגיע לכל המקומות בהם נפלו ניצוצות ולהחזיר אותם חזרה אל הקדושה. כל מסע שיהודי יוצא אליו, תכליתו הרוחנית היא בירור ניצוצות הקשורים לשורש נשמתו. אין הליכה סתם. הסיפורים רבים על ה"בעל שם טוב" שהיה שולח את תלמידיו למקומות נידחים לעשות פעולות מסוימות כדי להוציא ניצוצות משבי הקליפות באותו מקום.

אומר "אור החיים הקדוש", "הטעם שהיו ישראל חונים במקום אחד שנה ובמקום אחר י"ב שעות, שהוא כפי מה שצריך לבירור הניצוצות שישנם במקום ההוא... וביררו בירור עצום" (אור החיים הקדוש על התורה).

לפעמים אנו מגיעים למקומות שלא חשבנו שנגיע אליהם, לא תכננו אפילו והנה אנחנו שם, לשעה,

פרשת מסעי

ליומיים ולפעמים לזמן ממושך של כמה שנים. על זה מפרש ה"בעל שם טוב" את הפסוק, "מֵה', מִצְעָדֵי-גֶבֶר כּוֹנְנֵוּ; וַיִּדְרְכּוּ יַחְפָּץ" (תהילים ל"ז כ"ג), שהאדם חושב שכל מקום שהוא הולך אליו זה לפי חפצו וענייניו, אלא שבאמת הקב"ה מוליכו למקום הזה דוקא כדי שיעלה שמה את העניינים השייכים אליו. חשוב שנזכור ונדע שההשגחה העליונה דאגה שנגיע לאן שהגענו על מנת לחבר ולהעלות ניצוצות הקשורים בנפשנו. אם היינו רואים, היינו מגלים את היופי של מ"ב המסעות שכל אחד מאתנו עובר, בכל יום, בכל שנה ובכל ימי חייו, על מנת שישלים את המלאכה הרוחנית שלשמה בא לעולם.

אמונה

אנו מדברים על מסעות בני ישראל במדבר וכאמור, התורה היא תורה נצחית, לא ספר היסטוריה. המסעות נושאים בתוכם לימוד על אמונה גדולה בבורא, במשה רבנו ובדרכם של עם ישראל. שלמה המלך אומר, "רֵאשִׁית חֲכָמָה, קִנְיָה חֲכָמָה; וּבְכָל-קִנְיָנָה, קִנְיָה בִיבָה" (משלי ד' ז'), בדבריו על הפרשה רבנו בחיי מסביר שפסוק זה קשור למסעות בני ישראל במדבר. מה בעצם אומר לנו שלמה המלך? החכם באדם אומר לנו שיש סכנה בעיסוק בחכמות אחרות חוץ מחכמת התורה, "שאיילו התעסק בשאר החכמות תחילה, יטו את לבבו מדרך החכמה ויולידו בו דעות נפסדות... שאם לא למד חכמת התורה תחילה, ולא ראה התורה באור האותות והמופתים והניסים הגדולים והמפורסמים, קרוב הוא להימשך אחר הטבע ולהאמין קדמות העולם, כי לכך נקרא הטבע בשם הזה, כי יטבע האדם ביון מצולתו וירד לבאר שחת... קרוב שישתפק... וישתבש בדרך האמונה" (רבנו בחיי, מסעי).

שישים ריבו אנשים ובנוסף זקנים, נשים וטף הלכו את מ"ב המסעות במדבר. מי שלא למד את חכמת התורה תחילה, עלול לומר שהמדבר הזה שהלכו בו היה מדבר רגיל, אולי קרוב למקומות ישוב, אולי היו שם נאות מדבר רבים, ואולי היו שם בארות מים רבים, ימצא תירוצים רבים בדרך הטבע, איך יכלו כל אותם אנשים לחיות ארבעים שנה במדבר. אלא שהכתובים שלנו אומרים שזה בפירוש לא היה מדבר רגיל - כמו שכתוב, "הַמּוֹלִיכְךָ בַּמִּדְבָּר הַגָּדֹל וְהַנוֹרָא, בְּתֶשֶׁת שָׂרָף וְעַקְרָב, וְצִמְאוֹן, אֲשֶׁר אֵין-מַיִם" (דברים ח' ט"ו), "לא מקום זָרֵעַ, וְתֹאנָה וְגִפְן וְרִמּוֹן, וְיַמִּים אֵין, לְשִׁתּוֹת" (במדבר כ' ה') - בקיצור, מקום קטלני ובטח שלא מקום להולך בו עם שלם במשך ארבעים שנה.

אומר רבנו בחיי, לכן התורה האריכה כל כך בסיפור המסעות שעשו בני ישראל, שיתפרסם הפלא הגדול לדורות הבאים אשר לא ראו את הענין ותהיה האמונה קבועה בליבם, כי קיבלו את הידע מאבות לבנים במשך כל הדורות שעברו מאותם הימים - איך עמדו בני ישראל במדבר, שלא בדרך הטבע, אלא ע"י הקב"ה עצמו ומשה עבדו, איך נעשו להם כל הניסים הגדולים, ענני הכבוד, בארה של מרים, לחם מהשמים, הצלה מהנחשים והעקרבים שוכני המדבר הנורא ועוד.

אנו בסיום ספר במדבר, אחרי שלמדנו את כל הקורות את בני ישראל במדבר. במציאות העכשווית, לעיתים קשה להאמין שאכן הדברים הכתובים במקרא, במדרש, הם אכן האמת לאמיתה. לעיתים הספק מתעורר. בדיוק בשביל זה, אומר רבנו בחיי, באה התורה וחוזרת על כל המסעות, להדגיש את הנס הגדול שמעל לכל טבע. אבל בשביל לחזק את האמונה צריך לשמוע בקולו של החכם באדם, לשכוח את כל הידע שלנו וללמוד את חכמת התורה קודם כל ולפני הכל.

שמות המסעות

אחת הסיבות שהתורה מפרטת לנו בפרטי פרטים את שמות המסעות היא כדי ללמד אותנו על הטבע הרוחני של המסעות וללמד אותנו על דרכו של כל אחד מאתנו במסעות התודעה של החיים. אומר רבנו בחיי, "נמנו המסעות בשמותם להורות שהכל תלוי כפי מחשבתם של ישראל בהקדוש ברוך הוא" (רבנו בחיי על התורה). כשהיו בני ישראל דבוקים בבורא, זכים במחשבתם ועושים רצונו, נוסעים במחשבתם ממחשבה רעה לטובה, היתה מידת הרחמים שעליהם, מרחמת ומגינה עליהם, והיו חונים "בהר שפר", או "במתקה". אלא שכאשר היו חוטאים ונוסעים ממחשבה טובה לרעה, היתה מידת הדין תלויה עליהם, והיו חונים "בחרדה", "בדפקה" או "במרה".

פרשת מסעי

הכל תלוי במחשבתו של היהודי. הקב"ה מוליך אותנו ורוצה להוליך אותנו רק לטובה. אור אינסוף מושפע תמיד לכל הבריות במטרה אחת, להיטיב לנבראיו, להביאם אל התכלית השלמה. אלא שהמסעות שאנו עוברים בחיינו, בדרך אל האור, נרשמים על פי ההכנה של הכלי, על פי המחשבות שיש לנו באותם הרגעים, אם במידת הדין ואם במידת הרחמים.

קביעת המסעות

נאמר שמלכתחילה היו בני ישראל אמורים לעבור את מ"ב המסעות בדרך שלושה ימים ומיד לסיים את התיקון ולהיכנס אל הארץ המובטחת. אלא שבגלל שחטאו, נענשו, והמסעות לקחו ארבעים שנה. בכל מקרה ומעשה האור מתגלה בהתאם לכלי. כך גם לגבי המסעות שלנו, אור התיקון שבכל מסע מתגלה בהתאם לגילוי הכלי מצד האדם. כמו שכתוב בנביא, "כִּי אֶתֶם קִבְּעִים אֹתִי" (מלאכי ג' ח'). כל אחד מאתנו, במחשבותיו, בדיבורו, ובמעשיו, קובע למעשה כמה זמן יקח כל מסע ואיזה אופי יהיה לו. האדם הוא הקובע את מהלך מסעותיו.

ארץ הצבי

בפרשה מתוארים גבולות ארץ ישראל באריכות ובסופו של התאור כתוב שאלה גבולות הארץ לתשעה וחצי השבטים הנכנסים אליה וכתוב, "כִּי לָקַחוּ מִטֵּה בְּנֵי הָרְאוּבֵנִי, לְבֵית אֲבֹתָם, וּמִטֵּה בְּנֵי-הַגָּדִי, לְבֵית אֲבֹתָם; וְסָצִי מִטֵּה מְנַשֶּׁה, לָקַחוּ בְּנֵלְתָם". אומר על זה "אור החיים הקדוש" שבפסוק זה מתורץ מפני מה נכתבו גבולות הארץ כפי שנכתבו, שאם היו נכנסים גם שנים וחצי השבטים הנוספים, היה הקב"ה מרחיב את גבולות הארץ עוד ועוד, כדי שתוכל לקלוט את כולם.

ארץ ישראל נקראת ארץ הצבי. כתוב בגמרא, שהארץ היא כמו צבי, כפי שעורו של הצבי מתכווץ כשפושטים אותו מעל הצבי, עד שאי אפשר לדמות שהצבי היה אי פעם בתוכו, כך גם ארץ ישראל מתכווצת ומתרחבת בהתאם לישיבת בני ישראל בתוכה, "בזמן שיושבין עליה רווחא ובזמן שאין יושבין עליה גמדא" (מסכת גיטין). מקובל מחז"ל שמרגע שנקבעו הנחלות לשבטים על פי הגורל, התרחבה כל נחלה להכיל בתוכה את אותו השבט. כך שגם אם היו נכנסים שנים וחצי השבטים הנוספים, היתה הארץ מתרחבת כדי להנחילם בה.

אפשר שבגלל זה חמור כל כך הציווי לסלק מהארץ את כל העמים הזרים שיושבים בה עד כניסת בני ישראל, וכתובה אזהרה שאם לא נעשה כן, "וְצָרְרוּ אֲתֶכֶם--עַל-הָאָרֶץ". צררו מלשון הצרה. כל עוד שאנו מאפשרים לאומות אחרות לשבת כאן ובודאי שכל עוד אנו נדבקים בתודעה שלהם, בפנימיות שלנו, הארץ מתכווצת ונהיית מקום צר שאינו יכול להכיל אותנו. אנחנו חייבים להבין שארץ ישראל היא ישות חיה ומגיבה לתודעה של היושבים בה. אם אנו באמת רוצים לנחול אותה, אנו חייבים להחזיק בתודעה נקיה מכל השפעה שאינה דרך ישראל הקדושה.

סוף דבר

דיברנו על שם מ"ב המעלה, השם שיכול להעלות את האדם במסעותיו ממקום הקליפות אל עולם של קדושה ושלמות, השם שעוזר בברור הניצוצות. גם דיברנו על כך שהמחשבה והמודעות שלנו הם אלה שקובעים את אופי מהלך המסעות שאדם מחויב לעבור, וקובעים את התרחבות או התכווצות מקומו של האדם בארץ. עולה מכל אלה שההתקדמות הרוחנית שלנו תלויה בעיקר בנו ובמעשינו, בראש ובראשונה באיזה תודעה אנחנו בוחרים להיות.

כתוב שלעתיד לבא, לפני הגאולה הסופית, הקב"ה יעביר את עם ישראל את אותם מ"ב המסעות במדבר, וכתוב שמקום המדבר יהפוך למקום ירוק של עצים ומים, במקביל לכך שמקומות הישוב יהפכו למדבר שומם. בדברי חז"ל אלו רמזו אולי עיקר הלימוד של הפרשה.

רבנו בחיי מביא את דברי המדרש "תנחומא" על העתיד לבא ואומר, "אתה מוצא שעתיד המדבר להיות ישוב והישוב להיות מדבר, שנאמר, "וְאֶת-עֵשׂוֹ, שְׁנֵאתִי; וְאֲשִׁים אֶת-הַרְבִּי שְׁמֵמָה, וְאֶת-בְּנֵלְתוֹ לְתַנּוֹת מִדְבָּר"

פרשת מסעי

(מלאכי א' ג'), המדבר ישוב, שנאמר, "אֲשִׁים מְדַבְּרֵי לַאֲגָם-מַיִם, וְאֶרֶץ צִיָּה לְמוֹצְאֵי מַיִם" (ישעיה מ"א), ונאמר, "אֲתֵן בְּמִדְבָּר אֶרֶז שֵׁטָה, וְהִדַּס וְעֵץ שִׁמּוֹן; אֲשִׁים בְּעַרְבָּה, בְּרוֹשׁ תִּדְהָר וְתַאֲשׁוּר--יִחְדּוּ" (שם)" (רבנו בחיי על התורה).

כל אחד בודאי נוכח שמקומות בנפשו, שהיו שוקקי חיים, המקומות של עשו, מקומות הקליפה, הופכים במהלך המסע הרוחני, למדבר שומם, ואילו מקומות שנראו כמדבר ציה, מתעוררים לחיים והופכים להיות מקור החיות. כך גם הימים האלה, ימי בין המייצרים, ימים של דין, קושי ועצב גדול לעם ישראל, הפכו לעתיד לבא, ב"ב, לימים של שמחה. כשבראשם תשעה באב, מיום של חורבן, יומו של הנחש, יתגלה כיומו של משיח (משיח ונחש אותה הגימטרייה), והכל בהתאם למעשיהם של עם ישראל. נדרש מאתנו לעבור מתודעה מצומצמת ומהלך רוח של שנאת חינם, לתודעה חדשה של אהבת חינם והשפעה הדדית טובה. אז נזכה כולנו לראות את המהפך הזה, בתוך כל אחד מאתנו וכמובן במציאות הכללית של עם ישראל.